

Erdélyi Toll – szerveknek

László László

Történeti mondák

A Les-hegy

(A tatárokat rászedik a máréfalviak. A kürtőskalács eredete.)

A tatárok Székelyföldön is sokat pusztítottak. A lakosok már felkészültek fogadásukra, megfigyelőállásokat építettek ki, ahol állandó őrséget szerveztek. Ilyen volt a Les-hegy, Máréfalva határában.

Amikor a szomszédos hegyről jelezték a tatárok közeledését, a falu lakossága a Les-hegy oldalán levő barlangokba vonult. Az asszonyok, gyerekek és öregek a magasabban fekvő felső barlangba menekültek. A férfiak fegyverkezve, a bíró vezetésével az alsó barlangba húzódtak, hogy onnan nyilaikkal vegyék fel a küzdelmet az ellenséggel.

A tatárok beérkeztek a faluba, felkutatták a székelyekért a házakat, a templomot, de sehol sem találták őket. Ekkor rájöttek, hogy a falubeliek a hegyen rejtőzhetnek el, ezért körbevették a hegyet és megpróbálták felmászni a sziklán a barlangok szájához. A falusiak a bíró utasítására nyilaikkal és kövekkel próbálták eltántorítani az ellenséget, de azok igen sokan voltak. Ekkor a bíró célba vette és egy nyíllövessel lelőtte a tatár kánt, aki lóról vezényelte a barlangok felé mászó embereit. Ettől megijedtek a tatárok és hátrább vonultak, hogy a székelyek nyilai ne ériék el őket, de úgy döntöttek, hogy nem vonulnak el, hanem kiéheztetik a székelyeket.

Tábort is vertek a tatárok arra várva, hogy elfogyjon a székelyek ennivalója. Eltelt már több mint egy hét, s a máréfalviaknak bizony fogytán volt az ennivalója. Igaz, a tatárok sem bővelkedtek már ennivalóban, mert a környéket rég végigfosztogatták, s mindent feléltek.

Ebben a nehéz helyzetben a bíró feleségének jó ötlete támadt, s azt meg is valósították: szalmából fontak egy hatalmas kalácsot, amely olyan alakú volt, mint egy kályhakürtő, s azt karóra tűzve odamutatták a tatároknak a következő szavak kíséretében:

„Lám, mi milyen jól élünk, ti pedig ott lent éheztek!” A tatárok ezt látva dühösen visszavonultak, de nem felejtették el haragjukban felgyújtani a falut.

A székelyek, miután meggyőződtek arról, hogy a tatárok valóban elvonultak, hazatértek és újjáépítették a porrá égett falujukat. A szerencsés megmenekülés emlékére az asszonyok kürtő alakú kalácsot sütöttek: s ma is kedvelt a Székelyföldön a kürtőskalács.

Kályhakürtő — kályhacső (füstelvezető cső)

Máréfalva — falu Hargita megyében, Székelyudvarhely közelében

Toldi Miklós, a király vitéze

(Toldi legyőzi a cseh lovagot. A prágai kaland.)

Nagy Lajos király jeles vitéze volt Toldi Miklós, aki királyát híven szolgálta és számos esetben nehéz helyzetből mentette ki uralkodóját.

Még akkor történt, amikor Toldi Miklós legény korában felment Budára szerencsét próbálni, mivel testvérébátyja kitagadta jogos örökségéből. Alig érkezett meg Budára, s az utcán puszta kézzel, szarvánál fogva megfékezett egy megvadult bikát.

Később megtudta, hogy egy cseh lovag tartja rettegésben a várost. A cseh vitéz párviadalra hívja ki a magyar lovagokat és sorra legyőzi őket. Már nem is akad jóformán jelentkező, aki ki merne állni vele, vállalni a biztos halált.

Toldinak előbb páncélt, lovat és fegyvereket kellett szereznie, de nem volt rá pénze. Szerencsére öreg szolgája, akit a Miklós édesanyja küldött utána, átadta a kenyér belsejébe rejtett aranyakat, amelyekből tellett aztán lóra és illő fegyverzetre. Most már volt mivel megívnia és ki is hívta párviadalra a győzelmeitől megittasult cseh lovagot.

A párbajra a Duna közepén került sor, egy szigeten. Az egész város lakossága, s a királyi udvar is kigyűlt a Duna partjára, remélve, hátha emberére akad az elbizakodott cseh. Mindketten egy-egy csónakba ültek és a szigetre eveztek. Ott Miklós a Dunába lökte az egyik csónakot, azt mondta: a visszaútra egyetlen csónak is elég lesz, mert csak egyikük fog visszatérni a partra.

A szigeten viadalba kezdtek a vitézek. Miklós puszta kézzel úgy megszorongatta ellenfelét, hogy az kegyelemért könyörgött. Toldi hajlott is rá, hogy megkegyelmezzon ellenfelének, ha az megfogadja, hogy soha nem jön többet magyar földre. Ám a cseh bajnok hátulról akart Toldira támadni, fogadalma ellenére. De Toldi Miklós észrevette a Duna tükrében a ráemelt kardot, s végzett ellenfelével.

A parton állók megélték a győztes magyar vitézt. A király előtt Toldi Miklós csak ekkor fedte fel kilétét. Meg is jutalmazta vitézségéért Lajos király Toldi Miklóst, saját szolgálatába fogadta. Az ifjú vitéz ettől fogva minden hadjárataiba elkísérte uralkodóját.

Történt, hogy Károly cseh király és német császár maga elé rendelte Lajos királyt, mondván, hogy már mind a tizenegy szomszédos uralkodó jelentkezett nála hódoló látogatásra, csak a magyarok királya hiányzott közülük.

Lajos király tanácsot tartott főembereivel, hogy mit tegyen. Ha elmegy, ez azt jelenti, hogy behódol Károlynak. Ha nem megy el, akkor kihívja a császár és a vele szövetséges királyok haragját maga ellen. A nádor azt tanácsolta, hogy Lajos király Toldi kíséretében menjen előre Prága városába a császárral és a tizenegy királlyal való találkozóra, s őket követni fogja titokban az egész magyar sereg a nádor vezetésével. S amíg tart a tárgyalás, addig a magyar sereg elfoglalja a császárvárost, Prágát, s rögtön meg fog változni a császár álláspontja, ha megtudja, hogy a magyarok nem félnek tőle, ellenkezőleg, ők az urak Prága városában is.

Így is történt. Lajos király csekély számú emberével megérkezett Prágába, a császári palotába. Toldi fél lépésnyi távolságból követte a királyt, aki eléggé megijedt, amikor meglátta Károly császárt, oldalán a tizenegy királlyal és a díszes fegyverzetű katonákat. Toldi egyre biztatta királyát, hogy győzze le félelmét és viselkedjen uralkodóhoz méltóan. Amíg a magyarokat bevezették a császári palotába, azalatt a nádor vitézeivel elfoglalta a várost.

Egyszer csak berohant a palotába egy cseh katona: közölni a császárral, hogy a magyarok elfoglalták a várost. De nem jutott szóhoz, mert Toldi buzogányával elhallgattatta. Jött egy második cseh katona is, de az is hasonlóan járt. A harmadik már az ajtóból kiáltotta: „Prágát a magyarok elfoglalták! Végünk van!” Ekkor feléledt Lajos király és megkérdezte a császárt, hogy miért is hívatta, miért is kellett olyan hosszú utat megtennie.

A megszeppent Károly mézesmázos szavakkal arra kérte a magyar királyt, hogy ismerkedjen meg a többi királlyal, és megpróbálta rávenni, hogy vonja ki csapatait a városból, mert ők örök békességet akarnak a magyarokkal. De Toldi nem dőlt be a császár szavainak: buzogányát meglóbálva azt kiáltotta a tizenegy királynak, hogy nemcsak a koronájukat veri le, hanem a fejüket is, ha nem tesznek hűségesküt Lajos királynak.

Az összes uralkodók behódoltak, a császár pedig jobbjára ültette a magyarok királyát, és pompás lakomát rendezett a tiszteletére. A magyar vitézek is jól mulattak Prágában. Nem kellett többé a magyaroknak adót fizetniök, ellenkezőleg, annyi kincset kaptak ajándékba, hogy a pénzt sisakkal, a drága szöveteket lándzsahosszal mérték osztzkodásnál a vitézek.

Buda várába hazaérkezve Nagy Lajos király is megvendégelte és megjutalmazta hű vitézeit és főembereit, különösen Toldi Miklóst, aki sok hadjáratban vett még részt a király szolgálatában külországokban és Magyarországon.

Károly császár — IV. Károly (1346–1378) német és cseh király, német-római császár
Lajos — I. Lajos vagy Nagy Lajos magyar király (1342–1382)

Toldi Miklós — (kb. 1320–1390) nagy erejű vitéz, Lajos király lovagja. Életéről Ilosvai Selymes Péter írt széphistóriát (1574), Arany János a Toldi-trilógiában örökíti meg a mondahőst.

Hunyadi János

A nagy hadvezér származása

(A szép bojárleány. Miért került a holló a Hunyadi-család címerébe?)

Már özvegy volt Zsigmond magyar király, amikor egyik erdélyi vadászatán megismerkedett egy román bojár rendkívül szép lányával, aki a Morzsinai családból származott. Kölcsönös vonzalmukból egy gyerek született, akit anyja Jankunak nevezett. Még a gyerek születése előtt Zsigmond a Morzsinai lánynak gyűrűt adott, s azt mondta, hogy amikor Budára jön, akkor a gyűrű felmutatásával szabadon bejuthat hozzá a királyi palotába.

Történt egyszer, hogy a Janku édesanyja ruhát mosott, s kislánya nem akarta abbahagyni a sírást, ezért odaadta a gyerek kezébe a Zsigmondtól kapott gyűrűt, hogy játsszon vele. Janku abba is hagyta a sírást, de a kezéből egy holló elragadta a gyűrűt és felrepült vele egy fára. Az anya kétségbeesetten kérte a fivérét, Morzsinai Gergelyt, hogy lője le nyilvánvalóan a hollót, mert a gyűrű nélkül nem tud a király elé járulni.

Gergely az első nyílvevővel elvettette a madarat, de a másodikkal keresztüllőtte a hollót, s az a gyűrűvel a csőrében lebukott az ágról. A majdnem elvesztett királyi ajándék megkerült.

Nem sokkal később, a Janku édesanyja megkérte bátyját, hogy kísérelje el őt Budára a királyhoz, hogy bemutassa neki a fiát. A Morzsinai-testvérek felkészültek az útra és néhány napos utazás után megérkeztek Budára.

Egyik délután, amikor Zsigmond király a budai piacon sétált, a szép Morzsinai leány, a gyűrűt felmutatva a király elé lépett kisfiával. Zsigmond meglepődött, majd örömmel köszöntötte vendégeit.

A nála levő gyűrűkkel és aranyakkal rögtön megajándékozta a fiát és az édesanyját. Majd hű emberének megparancsolta, hogy keressen egy alkalmas házat, s ott szállásolja el őket, gondoskodjon méltó ellátásukról. Amíg Janku és édesanyja Budán tartózkodtak, a király gyakran elhozatta palotájába a kisfiút. Minden alkalommal megajándékozta a gyereket és Janku édesanyját.

Egy idő után úgy látta jónak Zsigmond király, hogy hazaküldje vendégeit Erdélybe. De azelőtt még gazdagon megajándékozta őket, a családnak nemesi rangot adott, Hunyad várát és a hozzá tartozó birtokot nekik adományozta. Címerükbe egy holló került, gyűrűvel a csőrében. A család azóta viseli a Hunyadi nevet. Az útra hatlovas hintót adott nekik, és kísérőnek lovasokat.

Zsigmond király a továbbiakban is törődött Jankuval, aki felnőtt korában vitézsége és rátermettsége révén magas tisztségeket töltött be. Főleg a törökök elleni harcokban jeleskedett, s Hunyadi János néven írta be nevét a történelembe.

Hunyad — Vajdahunyad, középkori várkastélyáról nevezetes város Hunyad megyében, a Hunyadi család birtoka volt

---

Hunyadi János — (1409–1456) erdélyi vajda, Magyarország kormányzója, híres törökverő hadvezér. Legjelentősebb győzelmét 1456 nyarán aratta a Duna mentén, Belgrád (az akkori Nándorfehérvár) váránál, ahol a török császárt legyőzte. Felesége Szilágyi Erzsébet, fia Mátyás király.

Luxemburgi Zsigmond — magyar király (1387–1437) és német-római császár

Kemény Simon hőstette

(Török betörés Erdélybe. Vereségből győzelem. Kemény Simon hőstette.)

Amikor Hunyadi János volt az erdélyi vajda, a török rabló hordák Mezid bég vezetésével betörték Erdélybe. Egyedül Hunyadi mert velük szembefordulni Marosszentimre mellett.

Hunyadi és harcosai igen derekasan küzdöttek, de a törökök sokkal többen voltak és majdnem bekerítették a vajda seregét. Nagy áldozatok árán Hunyadi maroknyi seregével kivágta magát a török sereg szorításából és üldözőiket lerázva visszavonult a székelyekkel Gyulafehérvár várába. Itt várta be a közeledő székely sereget, hogy a székelyekkel együtt kiűzze a törököket Erdélyből.

De a törökök is készültek a döntő összecsapásra. A haditanácson Mezid bég megparancsolta tisztjeinek és katonáinak, hogy Hunyadi Jánost keressék az ütközetben, mert ha megölik vagy elfogják, akkor a vezérét vesztett sereg szétszalad majd. Hunyadit könnyű felismerni, mert hatalmas fehér paripán lovagol, páncélja és sisakja ezüstszínű, s a pajzsán és lobogóján látható címere: fekete holló, csőrében aranygyűrűvel. A török harcosok jól megjegyezték a parancsot és alig várták, hogy leszámoljanak legfélelmetesebb ellenfelükkel.

Hunyadi János serege is felkészült a döntő ütközetre. Ütközet előtt Hunyadi alvezére, Kemény Simon felajánlotta, hogy cseréljenek lovat és páncélt, mert kémei azt a hírt hozták, hogy a török vezér hatalmas jutalmat ígért annak, aki Hunyadit megöli vagy foglyul ejti. A vajda nehezen akarta elfogadni hű embere önfeláldozó tervét, de végül ráállott a cserére.

Az erdélyi sereg kivonult a Hunyadi fegyverzetét viselő Kemény Simon vezetésével a törökkel megütközni. Valóban úgy történt, ahogy a kémek jelentették: a törökök mind a vezért támadták, akinek fehér lova szinte úszott a levágott törökök vérében. Csakhogy a vezér körül sorra estek a derekasan küzdő erdélyi harcosok, és már a fehér ló gazdája is több sebből vérzett. A fehér ló össze is roskadt egy török katona lándzsájától, s a sebesült páncélos lovas nem tudott felemelkedni többet. A törökök diadalüvöltésben törtek ki: „Hunyadit levágtuk! Hunyadi meghalt!”

Az erdélyi seregen már kezdett eluralkodni a kétségbeesés, s a harcosok már a visszavonulás útját keresték, amikor egy patak melletti erdő mögül felbukkant az igazi Hunyadi a tartalék sereg élén és onnan kiáltotta érces hangján: „Hunyadi nem halt meg! Itt van Hunyadi!”

Bár nem fehér lován ült és nem ezüstszínű páncélját viselte, mégis mindenki jól látta, hogy ő a vezér. A Hunyadi János nyomában vágató vitézek szélviharként száguldottak, aprítva a törököt derekasan. A csatában már elfáradt magyarok is új erőre kaptak és bosszút álltak Kemény Simon és sok elesett társuk haláláért.

A babonás törökök azt hitték, hogy a megölt ellenfél támadt fel halottaiból és rémülten menekültek Hunyadi elől. A török sereg legnagyobb részét levágták a magyarok, maga a bég is halva maradt a csatamezőn. A foglyokat kiszabadították és a sok összerabolt holmit is visszavették.

Halottaikat a csata után eltemették az erdélyiek. Hunyadi János a csata helyén templomot építtetett elesett vitézei és az életét áldozó alvezére, Kemény Simon emlékére.

Bég — (bej) török főtiszt, kisebb tartományok kormányzója

Marosszentimrei csata — 1442. március 18-án Hunyadi János vereséget szenvedett Mezyd bégtől Marosszentimrén (Fehér megyei helység), de 25-én már győzelmet aratott az időközben Szebent ostromló törökökön

A nándorfehérvári diadal

(Mohamed serege. Kapisztrán keresztes hada. A déli harangszó eredete.)

Mohamed szultán — Konstantinápoly városának elfoglalása után három évvel — addig soha nem látott óriási sereggel és hajóhaddal indult el, hogy a legnagyobb dunai magyar várat, Nándorfehérvárt is elfoglalja.

Hunyadi János ekkor Magyarország főkapitánya volt és a haditanácsban sürgette a többi kapitányt és a királyt is, hogy szervezzék meg Nándorfehérvár védelmét, mert az a vár az ország déli kapuja, s ha azt elveszítik, akkor a török meg sem áll Budáig. Az urak féltékenyek voltak Hunyadi népszerűségére, s ezért nem támogatták javaslatát.

Hunyadi ennek ellenére úgy döntött, hogy bármi áron megvédi a várat és ezzel az országot. Saját sógorát, Szilágyi Mihályt nevezte ki nándorfehérvári kapitánynak, s a várat felszerelte ágyúkkal, és sok élelmet hordatott be, hogy hosszú ostrom esetén is legyen bebiztosítva. Közben követeket küldött a római pápához és számos külföldi uralkodóhoz, hogy támogatást, pénzt, fegyvert és harcosokat kérjen tőlük a török ellen.

1456 nyarán a szultán óriási sereggel érkezett Nándorfehérvár alá. Szárazon és vízen bekerítette a várat, és hatalmas ágyúkkal lövette a falakat és kapukat. Az ágyúk füstjétől elhomályosodott az ég, hogy a nyári nap se tudott áttörni rajta. Mikor már elég sok rés tátongott a vár falán, akkor a törökök rohamra indultak. A várvédőknek, akik több ostromot is visszavertek, Hunyadi megüzente, hogy tartsanak ki, mert felmentő sereget hoz.

Hunyadi János saját pénzén toborzott katonákat, és a parasztokat is arra biztatta, hogy csatlakozzanak a törökellenes harchoz.

Kapisztrán János szerzetes prédikálva járta a falvakat, városokat és vásárokat, gyűjtő szavakkal buzdította az embereket a törökellenes harcra. Hunyadi a maga vitézei, Kapisztrán a keresztesek élén sietett Nándorfehérvár védelmére.

Hunyadi János saját hajóival és a dunai halászokkal közösen támadott a török hajóhadra. A magyarok sok török hajót felgyújtottak és elsüllyesztettek. A kis halászbárkák csendben közelítették meg a nagy török hajókat és vetettek csóvát rájuk. Amint a török hajókat elűzték, a vízen át utánpótlást szállíthattak a várba: fegyvereket, élelmet és újabb védőket.

A szultán tartva attól, hogy újabb felmentő sereg érkezik, elrendelte a vár elleni végső rohamot. A török ágyúk mérhetetlen rongálást hajtottak végre. Ezután megszólaltak a kürtök: a janicsárok annyian voltak, mint fűszál a réten. Hullottak az ostromlók, de volt ki a helyükbe lépjen. Hunyadi és két alvezére, Szilágyi Mihály, Kanizsai László is derekasan harcolt.

De egy hatalmas termetű török egyik kezében a török zászlóval, másikban jatatánját forgatva megfelelő helyet keresett, hogy a győzelmi lobogót kitűzze a vár legmagasabb fokára. Dugovics Titusz azonban, Hunyadi egyik közvitéze, birokrakelt a hatalmas törökkel. Nem bírta vele, nem tudta elvenni a lobogót. A törökök ujjongva, a magyarok remegve figyelték a küzdelmet. Dugovics Titusz végső elhatározásában magával rántotta a törököt a mélybe. Együtt zuhant a két ellenfél és együtt halt meg. A magyarok újult erővel, még elszántabban vették fel a harcot, a túlerővel szemben.

Közben a Duna partjára érkeztek a Kapisztrán János vezette keresztések, akik templomi zászlókat lobogtatva és zsoldárokat énekelve oldalba támadták a törököket. A várvédők, látva, hogy a segítség megérkezett, megfutamodásra készítették támadóikat. A török had, s maga Mohamed szultán is, a pusztá életét mentve futott.

A törökök fegyverzetüket, ágyúikat, sátraikat és málháikat hátrahagyva, eltakardtak Nándorfehérvár alól.

Hunyadi futárokat küldött a királyhoz és a pápához, a diadal hírével. Callixtus pápa, amint megkapta Hunyadi János levelét, parancsba adta, hogy Róma minden templomában húzzák meg a harangokat a nándorfehérvári győzelem hírére. S mivel éppen déli 12 óra volt, azt is elrendelte, hogy ezentúl minden délben, minden templomban harangozzanak a törökökön aratott legnagyobb győzelem emlékére.

Dugovics Titusz — Hunyadi János harcosáról, hőstettéről irodalmi és képzőművészeti alkotások szólnak. Utódainak Mátyás király birtokot adományozott.

Kapisztrán János — olasz származású ferences szerzetes (1386–1456). A pápa megbízásából Magyarországon kereszties hadat toborzott és vezetett. Jelentős szerepe volt Nándorfehérvár felszabadításában. Háromszáz évvel halála után szentté avatták.

Keresztések — a pogányok (törökök) ellen összegyűlt hívők serege. Ruháikra keresztet varrtak (innen az elnevezés). Többnyire rosszul felfegyverzett, főleg parasztokból álló harcosok, akiket mély vallásosságuk készítetett a harcra.

Mohamed szultán — II. Mohamed (1451–1481) a török birodalom császára (császár = szultán) foglalta el 1453-ban Konstantinápolyt és Isztambul néven birodalma fővárosává tette. 1456-ban Nándorfehérvárnál (Belgrád) Hunyadi Jánostól vereséget szenvedett 150 ezernyi hadával és 300 ágyújával.

Ráduly János

Téli üzenet

Ablakunkon
jégvirág,
téli üzenet:
ha bátor vagy,
gyere ki,
vess öt bukfencet!

Hókutya

Szakállát az
ég megrázta,
utat, mezőt
hó takar.
Udvarunkon
Borisz kutyánk
körülnézdel:
mit akar?

Aztán földre
veti magát,
s a nagy hóban
hempereg.
Élő-mozgó
hókutya már —
Bámulják a
fellegek.

Mikulás

Ajándéktól
terhes puttonyt
cipel, ki ma
felénk jár.
Cipőm, csizmám

kifényezve,
ablak között
vannak már.

De kit várok,
kit is, vajon?
Nem várok én
senki mást,
csak egyedül,
csak egyedül
jóraivaló
Mikulást.

Hoz valamit
bizonyára,
cipőm, csizmám
megtelik.
Ma rövidebb
az éjszakám:
várakozom
reggelig.

Karácsonyfa

Csudaszépen,
akár a
tündérmesében,
kinyílt a
karácsonyfa.
Édesanyám mosolya
fakasztott rá
száz virágot:
cukrok,
tésztatulipánok,
dió, alma,
gyertyafény,
csillag is az
ág hegyén,

